بەجیهانیبوون

فۆرمێکی دیکەی بیرکردنەوە لە دنیای رۆشنبیرو رۆشنبیریی

عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

رۆڵی پیرۆزی رۆشنبیران پێویستی بەچاوپێخشانەوەو لێوردبوونەوەو خوێندنەوەی جیاواز هەیە، ئیتر زەمەنی "زولا"و "سارتەر" بەسەرچوو.

(1)

بەجیهانیبوون ڕستێك پرۆسەی یەکانگیرو تێکچڕژاوە، خۆی لە دووتوێی بزاڤی بیرو سەرمایەو زانیارییەکان بەرجەستە دەکاتو هەر لەوێشەوە دەلالەت لە ئابووری ئەلکترۆنیو راگەیاندنو بوارەکانی تەلەفزیۆنو ئەو واقیعە دەکات کە لە دەرئەنجامەکانی شۆڕشی زانیارییەکانەوە سەرچاوە دەگرێت، ئەو شۆڕشە کە بڕوامان بە (شوێن) لەق دەکاتو زەمەن بۆ یەك دەهێنێتەوە، یان بە مانایەکی دیکە زەمەن چڕدەکاتەوە بۆ ئەوەی زەمەنێکی فیعلی بەرهەمبهێنێ هەرلەوێشەوە ماناکانی شوێن دەوەرێو شۆڕشی ژمارەکان دێتە مەیدانەوە، شۆڕشێ کە هەموو واتاکانی لە بونیادێکی بچوك کۆدەکاتەوەو تەنها کۆدێك، یان لێکدانی دوگمەیەك رۆشنی دەکاتەوە، واتە لە لێدانی دووگمەیەکەوە بەرەو دنیایەك زانیاریو دنیایەك تۆڕی ئاڵۆزو جۆراوجۆرمان دەبات، دنیایەك کە لە واقیع ناچێتو واقیعیشە، دەشێ ئەو دنیایە لە گۆڕینی بەرهەمە میکانیکییەکانەوە بۆ ئەلکترۆنی، لە مادەی زبرو قورسەوە بۆ شەفافو نەرم، لە بەڕێوەبردنی شتەکانەوە بۆ بەڕێوەبەردنی زانیارییەکان، لە کاری دەستییەوە بۆ "کرێکاری مەعریفی "یان کاری مەعریفی, ئەو کردە کۆمەڵایەتییە نوێیە بەپێی بەرنامەی زانیارییە ئەلکترۆنییەکان کاردەکاتو بەرهەم دەخاتەوە" ڕێنوێنیمان بکات[1].

هەموو ئەو بەرهەمانەش لە پێناوی خودی مرۆڤو بەرزکردنەوەی ئاستی ژیانو جوڵە خستنە نێو فیکرو بیرکردنەوەو حەزە کەبتکراوەکانی مرۆڤ دەخاتە روو، نەك بەو مانایەی چینێك سەروەری چینێکی دیکە بکات، نەك بەو مانایە کە کۆمەڵێك پێشڕەوایەتی کۆمەڵێکی دیکە بکات، بەڵکو بەو مانایەی کە تەواوی رەنگە جیاوازەکان لە رێگەی ویستی هێزو ئیرادەو چالاکییە مەعریفیو فیکرییەکان خۆی بنوێنێ، بەو مانایەی کە بزاڤو کرانەوەو ناکۆکیو هاوگونجانەکانی مرۆڤ وەك ئیرادەو ئیبداع، وەك ویستی هێزو گۆڕانو جێگیرنەبوون تەعبیر لە رۆحی سەردەمو ویژدانی زیندووی مرۆڤانە دەکات، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بەجیهانیبوون هەر تەنها ئەوە نییە کە چۆن خۆمان بگونجێنین، خۆی ئەوە گرفتەکەیە، چونکە لەپاڵ ئەوەشدا گرنگ ئەوەیە رەگەزە زیندوو مردووەکانمان لەیەکجیابکەینەوە، واتە چۆن دەتوانین لە رێگەی رەگەزە زیندووەکان مامەڵە لەگەڵ رۆحی سەردەم بکەین؟ پاشان لەوێشەوە چۆن بتوانین سەرمایەو هێزو مەعریفە بەیەکەوە گرێ

بدەین و دەقێکی سەروتری "Hyper"[2] لێ دابهێنین، دەقێك کە لە ڕێگەی هەر سێ سیستەمی نوسین و بینین و بیستن خۆی کۆدەکاتەوە.

لێرەدا دیاردەی بە جیهانیبوون سەرەڕای ئیشکالییەتەکانی، دیاردەی داهێنان و پرۆسیسەکردنی فیکرو مەعریفەو سەرمایە لەخۆ دەگرێت، کەواتە داهێنان –چەمکی مرۆڤی سەردەمە، چەمکێکە مرۆڤ وەك سێنتەری گەردوون و سەروەری سروشت دەخاتە ڕوو، هەر بەومانایەش ڕێگا خۆشکەرە بۆ پرۆسیسەکردنی وزە کەبتکراوەکان، ڕێگا خۆشکەرە بۆ بەشداری کردنی جیدیانەی ژیان، ڕێگا خۆشکەرە بۆ پراکتیزەکردنی خەون و هیوا دواخراوەکانی خودو سەدەکانی پێشووی مرۆڤایەتی، هەر لەوێشەوە دەشێ هەڵوێستی مرۆڤ، هەڵوێستی هێزو چالاکی و کردەو بزاڤەکانی ناوەوەی مرۆڤ بێ، نەك بەمانا تەقلیدییەکەی، بەڵکو بەو مانایەی کە مرۆڤ هەمیشە قابیلی بەرەوپێشچوون و گۆڕانە، بەو مانایەی کە مرۆڤ خۆی کردەیەکی ئیبداعییەو هەمیشە دەکەوێتە دەرەوەی زەمەن و دەرەوەی شوێنەوە، دەکەوێتە سەروری پێوانەکان و فۆرمەکانیانەوە.

(2)

کەواتە مرۆڤی سەردەم، مرۆڤێکە داهێنان لە ناخیدا زیندووەو دەیەوێ ڕۆشنایی ببینێ، بەو مانایەش هەر خودێك نەتوانێ تەجاوزی سنورەکانی حەرام و حەلاڵ بکات، نەتوانێ بجوڵێتەوەو ئیبداع لە ناخیدا خەوتووبێ، ناتوانێ بەشداری لە پێشکەوتنەکانی دنیا بکات. ئەگەر بەشێك لە بەجیهانیبوون دەلالەت لە هێزی ناوەوەی مرۆڤ و واقیعی سەروتر بکات، کۆمەڵێك خەیاڵی داهێنەرانە بێت، ئەگەر بەشێك لە بەجیهانیبوون گەڕان بێ بەدوای مرۆڤ و ئازادییەکانی ناخی مرۆڤ و هاوپەیوەست بوون، ئەگەر بەشێك لە بەجیهانیبوون هێنانەدی واقیعێك بێ کە تیایدا بەهاووفۆرم پێوانە باوەکان بەرەو گۆڕان بەرز بکاتەوە، ئەگەر بەشێك لە بەجیهانیبوون حەزە دواخراوەکانی مرۆڤی لەخۆ گرتبێ و دەلالەت لە کرانەوەو بەرفراوانبوون و فرەیی و جیاوازییەکان بکات. بە دیوەکەی دی فۆرمێکی دیکە بە دنیای دەستەبژێرو ڕۆشنبیرو فەلسەفە.. دەبەخشێ، بۆیە دەبێ وەك هەر فۆرم و پێوانەیەکی دیکە بیر لە ڕۆشنبیر بکەینەوە، دەبێ بەشێوەیەکی دیکە بیر لە بەسالاچوونی بەهاکانی ڕۆشنبیرو ئەو وەهمە دروستکراوە بکەینەوە کە ڕۆشنبیر بە دەوریدا دەسوڕێتەوە، ئیتر ڕۆڵی پیرۆزی ڕۆشنبیران پێویستی بە چاوپێخشانەوەو لێوردبوونەوەو خوێندنەوەی جیاواز هەیە، ئیتر زەمەنی "زولا"و "سارتەر" بەسەرچوو، ئیتر پێگەکانی ڕۆشنبیر گومان دەبیات، هەرگیز ناشێ بەهەمان شێوەی پێشوو بیریان لێبکەینەوە، دەبێ بۆ ماناو پێوانەیەك بگەڕێین کە قابیلی سەردەمی ئینتەرنێت و فەزای سبریانی[3] و شۆڕشی تەکنۆلۆژی و ژمارەکانە، مانایەك کە هاوشانی مرۆڤی سەردەمە، لێرەوە ڕۆشنبیر پیاوێك نییە لەسەر شانۆ قسەمان بۆ بکات و هەڵوێست بنوێنێ، پیاوێك نییە چەپڵەی بۆ لێبدرێ و ستایش بکرێ، پیاوێك نییە کەلە سەرووی ئاستی هۆشیاری لەسەرووی مەعریفەو هەستی کۆمەڵگاوە بێ، یان وەك پیاوێکی هاوپەیوەست کۆمەڵێك چەمك بەرزبکاتەوەو

کۆمەڵێکی دی بشارێتەوە، پیاوێك نییە دەستمان بگریۆ و هەڵمانخزێنیۆ و خیانەت لە بیروڕاکانمان بکات و لافیش بە خیانەت و وزەی هەڵخزێنی ناوەوەی خۆی بکات، ئیتر پیاوێکە رووت، پیاوێکە ئەمڕۆ ناتوانیۆ کەس هەڵخەڵەتێنیۆ، پیاوێکە دەشیۆ لە باشترین حاڵەتدا فۆڕمێك بیۆ لەو فۆڕمانەی کە بە هۆی فیکرو کردەی داهێنەرانەی خۆیەوە وزە کەبتکراوەکانی ناوەوەی مرۆڤ بەرزبکاتەوە، پیاوێکە لە باشترین حاڵەتدا دەشیۆ بەشداری لەوەجوڵەخستنی هێزەکانی ناوەوەی مرۆڤ بکات، نەك پردێك بێت بۆ گەیشتن بە بەرژەوەندییە تایبەتییەکانی خۆیو لەوێشەوە بەرەو سێبەری دەسەڵاتمان بەرێت، هێزەکانی ناوەوەمان بکوژێنێتەوە، بەو مانایەش دەشیۆ هەڵخەڵەتاوەکان ئەو هێزە کوژراوانە بن کە پەیوەندی هۆشیارانەیان بە واقیعەوە پچڕاوە، یان ئەو دەبەنگانە بن کە بەیەکچاو سەیری ژیان دەکەن، ژیان بەیەك ڕەنگ دەبینن، ئەوانە لەپێش شۆڕشی زانیارییەکاندا دەژین، ئەوانە بەردەوام ژیان وەدوادەخەن، ژیان لەیەك رستەدا دەبینن، رستەیەکی بێکردە، رستەیەك کە هەمیشە لە چاوەڕوانی تابووتدایە، رستەیەك کە هەمیشە بەرەو کوژانەوەمان دەبات، رستەیەکی دەستەپاچە، رستەیەك کە هەمیشە بەرەو ملکەچی دەچیۆ.

بەومانایە ئەمڕۆ رۆشنبیر پیاوێك نییە رۆژانە لە پێناو بەرژەوەندییەکانی دەمامکەکان بگۆڕیۆ، مرۆڤی ئەمڕۆ ژیان بەهەموو رەنگەکانییەوە دەبینیۆ، پێویستی بە یەکێك نییە رەنگەکانی بۆ شیبکاتەوە، مرۆڤی ئەمڕۆ هەموو ئاستە جیاوازەکانی ژیان دەناسیۆ، ئەمڕۆ ژیان دەکەوێتە دووتوێی پەیوەندییە رووتەکانی سەرشاشە، ئەو پەیوەندییانەی کە مەسافەیەکی یەکجار دوور بە چرکە دەبڕیۆ، ئیتر رۆشنبیر پیاوێك نییە لەتوێی دەمامکەکان بیربکاتەوەو دەست لە کاروباری ژیانی مرۆڤی سەردەم وەربدات، بەڵکو دەشیۆ وەك هەر مرۆڤێکی داهێنەر لە دووتوێی پەیوەندییە فیکرییە جۆربەجۆرەکان دەرکەوێت، ئەمڕۆ رۆشنبیر ئەو یاریزانەیە کە لە چرکەساتە حەساسەکاندا دەتوانیۆ رەهەندەکانی فیکری خۆی بنەخشێنیۆ و لە دەقی سەروترەوە دنیایەك بخوڵقێنیۆ کە لە ناواقیع نزیکترە، نەك لە واقیع، چونکە مرۆڤ لە رێگەی شۆڕشی زانیارییەکانەوە، لە رێگەی شاشەکانەوە ئەو بوونەوەرە حەساسەیە کە فێڵی لێناکرێت، بوونەوەرێکە پێویستی بە درێژدادڕی رۆشنبیری نییە، دەتوانیۆ بەیەك نیگا لە لێدانی دووگمەیەك ئەودیو شتەکان کەشف بکات، بە لێدانی دوگمەیەك یەك دنیا زانیارییمان پێدەبەخشیۆ، بەیەك نیگا وێنەی دنیامان دووبارە بۆ بنەخشێنیۆ.

گوتمان رۆشنبیر ئەمڕۆ پیاوێکە دەشیۆ بەهۆی وزە فیکرییەکانی دەوری یاریزانیۆ، یاریزانێکی بە سەلیقەو شارەزاو داهێنەر تۆمار بکات، یاریزانێك کە ئامادەیی چالاکانەو داهێنەرانەی لە گۆڕەپانی یاریدا هەیەو دەتوانیۆ ئاستی یاری بۆ سەرووی چێژی جەماوەرو سەرووی واقیع بەرزبکاتەوە، دەتوانیۆ بەرگری لە ئیستاتیکای داهێنان بکات.

واتە ئەوەی دەشیۆ ئەهلی فیکر لە سەر شانۆ نیشانی مرۆڤی بدات، بەرزکردنەوەی ئاستی چەمکەکان و رازانەوەی ئەو چەمکە یەك بەدوایەکانەیە کە رۆژانە دێنە بەرهەم، ئەو چەمکە فیکریو

مەعریفیانەی کە بەپێی داهێنانە لەبنەهاتووەکانی مرۆڤ لە گۆڕەپانداپە، یان بەمانایەکی دیکە دەشێ رۆشنبیر لەسەر بنەمای گۆڕانکارییە بەردەوامەکان قسەی خۆی دابمەزرێنێ، هەر لە دووتوێی ئەو دامەزراندنەش زەمەنێکی فیعلی[4] بخاتەوە، هەر لەسەر ئەو بنەمایەشەوە چاو بە قسەکانی خۆیدا بخشێنێتەوەو رەهەندەکانیان بەرفراوانتر نیشان بدات، لە رێگەی دەقە ئیبداعییەکانەوە مانایەکی دیکە بە ژیان دەبەخشێ.

لێوردبوونەوەی رۆشنبیر، لێوردبوونەوەیە لەگەڵ ئەو فەزایەی کە لە چرکەیەك لە چرکەکان دنیا لە خاڵێکی بچوك و فرەرەهەند دوورمەودا دەتەقێنێتەوە، بێگومان ئەمڕۆ لێوردبوونەوە لەسەر بنەمایەکی جێگیرو مانایەکی پتەو ناوەستێ، بەڵکو رێك لەسەر کۆمەڵێك مانای جیاوازو بنەمای جیاواز کاردەکات، یان بە واتایەکی دیکە بۆ مانا ناگەڕێتەوە، بەڵکو بۆ هاوشێوەبوونی ماناکان دەگەڕێتەوە، رەنگەکان توێخ دەکاتەوەو تاك مانایی تێکدەشکێنێ، هەر لە تێکشکاندنی ماناکانەوە ئەسڵێك دەسازێ کە لە لقەکان پێکهاتووە، ئەسڵێك کە هەجینە، ئەسڵێك کە لەسەر بێمانایی خۆی دروستکردووە، بێماناییەك کە بەهاوو هەڵوێستو پێوانەو جیهانبینیو چەمكو فۆڕمی خۆی لەساتەوەختی ئازادییەوە بونیادناوە، فرەیی ئەو بێماناییەش پڕە لە دەلالەتو مانای تۆرئامێزو رەنگاورەنگ، دنیایەکی جیاوازو جیاکارە، دنیایەکە لە دووتوێی دابڕانو گەیشتنەوە خۆی نوێ دەکاتەوە.

(3)

دواجار دەبێ بڕوامان وابێ کە دنیا بەبێ فیکرو کردە ئیبداعییەکان ناتوانێ خۆی لە جیاوازیو ناکۆکیو هاوگونجانو گۆڕان نزیك بکاتەوە، ناتوانێ رەنگەکان بۆخۆی دابڕێژێو گۆڕان پراکتیزە بکات، بەومانایەی کە گۆڕان رێکخستنی پەیوەندی رەگەزەکانی هێزەو پشت بە وزەکانی ناخی مرۆڤی داهێنەرەوە دەبەستێ، هەرگیز فیکرو داهێنانیش بێ ئازادی بوونی نییە، ئازادیش پابەندی ئیرادەی خودو وزە لەبنەهاتووەکانی ناخی مرۆڤی داهێنەرە، بەڵام داهێنانو وزە خەفەکراوەکانی ناخی مرۆڤ هەرتەنها پابەندی شوێنو زەمەنێکی دیاریکراو نییە، ئەمڕۆ پەیوەندییەکانی شوێن کات، پەیوەندییەك نییە لە دووتوێی سنوورو زەمەنی دیاریکراو دێتە بەرهەم، بەڵکو پەیوەندییەکە راستەوخۆ لە فیکرو داهێنانەوە هەڵدەقوڵێو لە رێگەی بوارەکانی راگەیاندنەوە دەکەوێتەوە سەر شاشە، ئەمڕۆ راگەیاندن تەواوی ماوەکانو سنورەکان لەیەکدا دەتوێنێتەوەو ژیان لە چەمكو دەلالەتی نوێدا بونیاد دەنێتەوە، ئەمڕۆ ئازادیو بیرکردنەوەی ئازادیش لەوەدایە کە بتوانی لە دووتوێی رەگەزە تەباو ناکۆکەکانەوە، هاوگونجانێ لەگەڵ بەرامبەر بسازێنی، هاوگونجانێ کە رەنگەکان فەرامۆش نەکات، واتە خودی ئازادی پابەندی خودی جیاوازییەکانیشە، وەك ئەوەی ئەویدیکەی جیاواز بەشێك بێ لە پێکهاتەی خودی تۆ، وەك ئەوەی خود بەردەوام وەك پێکهاتەیەکی

ئاوێتەو كراوە، ئیمكانی شیمانەیی خۆی لەدەست نەدات. بەمجۆرە نابێ هەرگیز لەبیری ئەوەدابین كە لە ڕێگای بیركردنەوە لەگەڵ واقیع یەك یەكبگرینەوە، هەروەك چۆن نابێ بۆ واقیعێك بگەڕێین كە لەگەڵ بیركردنەوەكانمان تەبا بێتەوە، بەڵكو ئەبێ بەردەوام بیر لە گۆڕینی ئەو شتانە بكەینەوە كە لەسەری وەستاوین، بۆ ئەوەی لە دەرەوەی فەزاو جوگرافیای بەرهەمهێنانەوە مامەڵەیەكی دیكەی سەردەمخوازانە بەجێبهێنین، بەومانایەش داهێنانی بوونی مرۆڤایەتی ڕاستەوخۆ بە ڕووداوە یەك لە دوایەكەكانی دنیاوە پەیوەستەو لەوێشەوە پشت بە داهێنانی تەكنیكیو فیكریو پێشكەوتنەكانی ژیارییەوە دەبەستێ، هەموو ئەوانەش دەلالەت لە گۆڕانكارییە مێژوییەكان دەكەن.

كەواتە دواجار ئەوەی كە جێگای قسەكردنە، گۆڕانی بەردەوامە، ئەوەی كە جێگای قسەكردنە جێگیرنەبوونە، جێگیرنەبوونی میكانیزمەكانی فیكرو مەعریفە، جێگیرنەبوونی ژیانو ئاستە جیاوازەكانی ژیان، بەومانایەش كاتێ قسە لە گۆڕینی چوارچێوەكان دەكەین خودی ناسنامەش دەخەینە بەردەم خوێندنەوەی جۆراوجۆرەوە، خوێندنەوەی جۆراوجۆری ناسنامەش دەلالەت لە ڕەگەزە جیاوازەكانی خودی ناسنامە دەكات، هەر لە ڕێگای ئەو ڕەنگانەشەوە پەیوەندیی لەگەڵ ژیان نوێدەكەینەوە، چونكە وەك "ئەمین مەعلوف" دەڵێت[5]: "هیچ ڕەگەزێ لە ڕەگەزەكانی ناسنامە ناتوانێ بە تەنیا وەڵامی پێداویستییەكانی سەردەم بداتەوە، هیچ پەرچەكردارێك (ئایینی، ناسیونالی، سوسیالی..) لەوەدا نەماوە بتوانێ بۆ ساتە مێژووییەكانی خۆی بگەڕێتەوە، سەروەرییەكانی خۆی دووبارە بەرجەستە بكاتەوە، ئەوەی لەمڕۆش دەترسێ لە گۆڕانكاری دەترسێ ئەوەی لە گۆڕانكاریو ڕەگەزە جیاوازو فرەڕەنگەكانیش دەترسێ بێگومان لە داهێنانیش دەترسێت، ئەوەی لە داهێنانیش دەترسێ هەرگیز ناتوانێ پەیوەندییەكی دیكەی ڕەخنەگرانە لەگەڵ خودو واقیع دابمەزرێنێتەوە".

كاتێك مرۆڤ لەم ئاستەدا بیر لە ناسنامە دەكاتەوە، یان بە مانایەكی دیكە كاتێ مرۆڤ بەرەو بەجیهانیبوون دەچێ، لەگەڵ خۆشیدا ناسنامە بەرەو ئەفسانە دەبا، بە ئەفسانەكردنی ناسنامە، دەشێ لە پەیوەندییە خێراو چركەساتخوازەكانی خودی بەجیهانیبوون هەڵبگرینەوە، بەو مانایەی كە دەشێ تەنها بە پەنجە داگرتنێك، هەموو سنوورە دوورەكانی جوگرافیا ببڕێ، وەك بەخێرایی تیشك زەمەن دەبڕێ، بەو مانایەش ئەگەر كەلەپورو ناسنامەی ڕۆشنبیریی ڕەنگە جیاوازەكانی ژیان بنوێنێ، ئەگەر ڕۆشنبیریی دەلالەت لە زەمەنو یادەوەری بكات، بە جیهانیبوون پەیوەندی بە ژیارەوە هەیە، ئەو شوێنەیە كە ناوی گوندێكی بچوكی لێناوە، خودی ئەم ناوانەش جۆرێكە لە بەئەفسانەكردنی كەلەپورو ناسنامە، بەو مانایەی كەلەپورو ناسنامە دەكەوێتە زەمەنو یادەوەرییەوە.

دواجار قسەکردن لەسەر بەجیهانیبوون، قسەکردنیشە لەسەر کۆی ئەو چەمکانەی کە سەرەوژێر کراون، یان بە مانایەکی دیکە کە گۆڕانێکی یەکلاکەرەوەو بەرفراوانیان بەسەرداهاتووە، کەواتە لێرەدا لە میانی گۆڕانی چەمکەکانەوە دەشێ بیر لە گۆڕینی چەمکی ئازادیو دادپەروەریش بکەینەوە، چونکە مەحاڵە بێگۆڕینی جیهانبینیمان بۆ دنیا بتوانین قسە لە فۆڕمێکی دیکەی ئازادیو چەمکی ئازادیو رووەکانی ئازادی بکەینەوە، هەروەک مەحاڵیشە چەمکی حەقیقەت بگۆڕین بێ ئەوەی جۆرێکی دیکە لە پەیوەندیی لەگەڵ ئازادی رێکنەخەین، رێکخستنەوەی پەیوەندییەکانیش چاوخشانەوەیە بە میکانیزمەکانی فیکرو مەعریفەو کردەکانی داهێنانو جیهانبینییەوە، هەر لەوێشەوە دەتوانین دەست بۆ چەمکی ئازادیو دواجار چەمکی دادپەروەریش بەرینو بیانخەینە ژێر نیشانەی پرسیارەوە، تەواوی ئەو پرسیارانەش لەو هێزەوە سەرچاوە دەگرێ کە خاوەنی دەقی سەروترە، ئەو هێزەی کە هۆشیاریو دەرککردنمان لە ئاستێکەوە بەرەو ئاستێکی دیکە، ئاستێک کە لەدەرەوەی چاوەڕوانیدایە، لەو هێزەوەیە کە پەیوەندییەکانی زەمەنو شوێن بەرەو چرکەساتی تەقینەوە دەبات، خودی ئەو تەقینەوەیەش لەسەر ئاستی پەیوەندییەکان وەک گوتمان راستەوخۆ زەمەنی فیعلی لێ لەدایک دەبێت، بەو مانایەش شۆڕشی راگەیاندن هەموو دەریچەکانی نێوان مرۆڤو ئامێر کورت دەکاتەوە، بۆ چەند درزێکو بوارێکی دیکە بۆ میکانیزمەکانی فیکرو مەعریفەو داهێنان دەخاتە ڕوو، هەرلەخودی ئەو بوارە رەنگاوڕەنگو بەرفراوانو کراوەیە پێگەی رۆشنبیرو ناسنامەو فەلسەفە بە شێوەیەک لە شێوەکان دەکەوێتە لەرزینەوە، یان فۆڕمێکی دیکەی جیاواز دەخوازێ تا لەوێوە قسە بکات، فۆڕمێک رەنگە لە خەیاڵماندا چوارچێوەیەکمان بۆ ئامادەکردبێت، یان فۆڕمێک کە ئەسڵەن بیرمان لێنەکردۆتەوە، هەر لێرەشەوە دەبێ بیر لەو تۆڕە چەمک ئامێزە بکەینەوە کە رۆژانە لە گۆڕانی بەردەوامدا وێنەی خۆی دەکێشێ، واتە ئەوەی نەتوانێ بەردەوام واقیعی خۆی بگۆڕێ، ناتوانێ لە زەمەنی خۆی ئامادەیی هەبێ، کاتێکیش نەیتوانی لەزەمەنی خۆی ئامادەبێ هەرگیز ناتوانێ بیر لە پێشهاتەکانی بەیانی بکاتەوە، بە واتایەکی دیکە کاتێ نەتوانێ بەشێوەیەکی کراوەو بەرفراوان بیر لە زەمەنی خۆت بکەیتەوە ئامادەیی خۆت لەو زەمەنەدا بنوێنی، هەرگیز ناشتوانی پارێزگاری لە ناسنامەو بەرگری لە پێکهاتەکانی خودی خۆت بکەیت.

دواجار مرۆڤی بێجوڵەو بزاڤو کردەی داهێنەرانە، ناتوانێ بەشداری لە پێکهاتەی گۆڕانکارییەکانی دنیا بکات، ئەو گۆڕانکارییانەی کەلەسەری وەستاوە، جا بۆئەوەی بتوانی بەشداری لەو پێکهاتەیە بکەیت، پێویستە بەشداری لە پێکهاتەی خودی ئەویدیو داهێنانەکانی ئەویدیو میکانیزمەکانی فیکرو مەعریفەی ئەویدی بکەیت، ئەوەی کە لە تۆ نزیکەو ئەوەی کەلە تۆ دوورە، ئەوەی کە تەبا دێتەوەو ئەوەی کە جیاوازە.

سەرچاوەو پەراوێزەکان:

1- بۆ بەدواداچوون بگەڕێوە بۆ: حديث النهايات- فتوحات العولمة ومأزق اهوية- علي حرب- المركز الثقافي العربي، ط[1] 2001.

2- دەقی سەروتر -هـ.س.پ. بەشی زاراوەکان، هـ.س.پ. ل[200].

3- فەزای سبریانی- وەسفی ئەو واقیعە، یان دنیایەکە لە ئەنجامی شۆڕشی زانیارییەکانەوە دێتە بەرهەم (سبریانی) واتە زانستی تەحەکومکردن‌و رێکوپێککردن- بڕوانە: هـ.س.پ..

4- زەمەنی فیعلی: ئەو زەمەنەیە کە بە خێرایی تیشك دەڕوات، بڕوانە هـ.س.پ..

5- الهويات القاتلة- قراءات في الانتماء والعولمة -امين معلوف. ترجمة: د. نبيل محسن، ط[1]، 1999 سوريا.